

Poëzie voor beginners

Leerlingen hebben over het algemeen weinig belangstelling voor poëzie. Gedichten horen niet tot de alledaagse werkelijkheid en het is niet zinnig om je gevoelens op een dergelijke manier onder woorden te brengen. Het is dus belangrijk om leerlingen over de drempel te tillen en te laten ervaren dat gedichten leuk kunnen zijn. Dat eigen gedichten mooi kunnen zijn en dat het soms fijn is als je gevoelens op een andere manier onder woorden kunt brengen. Xander Noë beschrijft twee inleidende lessen poëzie voor 4-HAVO.

Veel leerlingen hebben een hekel aan literatuur en poëzie in het bijzonder. Althans dat zeggen ze. Toch blijken jaar in jaar uit de poëzielessen een ware vreugde. Met eenvoudige trucjes worden kennismakingslessen een feestje. Ik zal hier twee lessen poëzie beschrijven die ik gegeven heb aan 4-HAVO klassen. Het doel van de lessen is tweeledig. Enerzijds om de leerlingen te laten ervaren dat bezig zijn met poëzie leuk kan zijn en anderzijds om te laten merken dat gedichten tot de alledaagse werkelijkheid behoren.

Liefdesgedichten

Deze les is een bewerking van een les over 'het lyrische ik' van Van Assche (1989). Als de leerlingen binnenkomen staan er twee gedichten op het bord. Het zijn gedichten van Gorter en 't Hooft. De gedichten zijn zonder auteur en jaar-tal overgeschreven.

*Zie je ik hou van je,
ik vin je zo lief en zo licht –
je ogen zijn zo vol licht,
ik hou van je, ik hou van je.*

*En je neus en je mond en je haar
en je ogen en je hals waar
je kraagje zit en je oor
met je haar er voor.*

*Zie je ik wou graag zijn
jou, maar het kan niet zijn,
het licht is om je, je bent
nu toch wat je eenmaal bent.*

*O ja, ik hou van je,
ik hou vrees'lijk van je,
ik wou het helemaal zeggen –
Maar ik kan het toch niet zeggen.*

(H. Gorter, *Verzen*, 1916)

Dracula

*Reeds bloedt de keel
die zich bedreigd weet:
elk hart wordt heet
als ik het besteel.*

*Mijn gebit bonst in de mond
want mijn hart is uitgedroogd:
dat maakt mijn roefgegrond;
een vreemde God, die dit gedooft.*

*Nacht moet het wel zijn;
dan word ik door de prooi te laat herkend
en ziet niemand mijn en hun gelaat
verkrampen van dezelfde pijn.*

(J. 't Hooft, *Poezebeest*, 1978)

Het eerste gedicht wordt hardop gelezen. Ik probeer mijn leerlingen aan te zetten tot enige dramatiek. Ik probeer de beelden te vertalen naar hedendaagse uitingen. Ik probeer duidelijk te maken dat een dergelijke vertedering een alledaagse gebeurtenis is. De leerlingen weten niet van wie het gedicht is en uit welk jaar het komt.

Daarna lezen we het gedicht van 't Hooft. Wederom vertaal ik de passie, het verlangen dat in dit gedicht doorklinkt. Ik kies voor de interpretatie dat het een liefdesgedicht is. Dan wil ik van de klas weten welk gedicht het oudste is. Het merendeel van de leerlingen denkt dat Dracula eerder is geschreven. We praten over de 'ik' en de 'jij' in het gedicht. Wie is de ander, wat weet je er van, waar maak je dat uit op enzovoorts.

Een groot gedeelte van de les besteed ik aan het praten over de gevoelens die liefdesgedichten oproepen. Welk gedicht vind jij het mooiste?

Waarom? Als jouw vriend of vriendin een gedicht voor jou schreef zou je dan een gedicht willen ontvangen zoals dat van Gorter of zoals dat van 't Hooft? Waarom? Hoe zou je zelf de man of vrouw van jouw dromen bezingen? Gepassioneerd of juist ingehouden?

De leerlingen neigen naar een gedicht waar vooral veel tederheid uit spreekt. Zachtheid, lieflijkheid, respect zijn belangrijke begrippen. De verscheurende hartstocht, de nauwelijks te beheersen drift komt niet naar voren. Raymond van het Groenewoudt wordt niet gevolgd. Teksten van Clouseau blijken populairder.

Als we onder woorden hebben gebracht hoe een waar liefdesgedicht er uit moet zien, haal ik een verfrommeld briefje te voorschijn. Ik vertel dat ik dat op straat gevonden heb. Ik lees het voor: 'Lieve Koen, ik zou je graag nog eens zien. Kom vanmiddag om drie uur naar het Pumpke, Lisa.'

Er klinken allerlei reacties. Lisa en Koen zijn voorkomende namen. Men probeert te raden in welke klas ze zitten. Ik vraag of het mogelijk is dat wij Lisa en Koen kennen. Wat we van hen kunnen vertellen. Wat voor relatie er tussen deze twee bestaat. En waarop we al deze kennis baseren. Waarom is het geen afspraakje om te gaan voetballen?

We praten tot slot over de verschillen tussen de gedichten en het briefje. Over de verschillen tussen de 'ik' en 'jij'. Over wie wel eens een gedichtje schrijft. Ik vertel over mijn gedichtenschriftjes van de middelbare school, waarin ik elke vlam bezong.

De huiswerkopdracht is een liefdesgedicht te schrijven. Na al dat gepraat is het tijd dat we zelf onze creativiteit tonen. De volgende les worden deze gedichten voorgelezen. Ik zal ook een gedichtje voorlezen dat ik nog bewaard heb uit mijn HAVO-tijd. Daarna hangen we de gedichten van diegenen die dat willen op in de klas.

Regionale poëzie

Een andere mogelijkheid om een lessenreeks poëzie te openen is de volgende les. In onze reader voor Nederlands zijn elf gedichten opgenomen die (min of meer) over Brabant gaan.

De verscheidenheid is groot: modern, klassiek, experimenteel, traditioneel. Een van de gedichten is van een oud-leerling.

Ik laat de klas de gedichten op allerlei manieren voorlezen. Geïnspireerd door de film 'Dead Poets Society' laat ik de leerlingen op de stoelen staan; verdeel ik vier leerlingen die toevallig dezelfde kleur trui dragen over het lokaal en laat ik 'n gedicht fluisteren en vervolgens moeten ze langzaam het geluid aan laten zwellen. Muzikale leerlingen 'rappen' een gedicht. Bij het klassieke acrostichon 'Brabancia' laat ik een leerling de Latijnse termen roepen terwijl twee anderen met zoete stemmen de omschrijving leveren.

*Beata, da's gezeld Gelukkig met genoeg.
Regalis, Koninklijk, Heerlijk, staatlijk en rijk.
Antiqua, Oud, gezet, gestapeld diesgelijk.
Bona, Goedig, oprecht, zoethertig, vrind van vrede.
Audax, Stout, onversaagd, kloek en grootmoedig mede.
Nobilis, Edel, vrij, eerbaar, hoofs en beleefd.
Caritativa, die elkeen hulpe en troost geeft
Iusta, doend'elkeen recht, zonder gunste, oft afgunste;
Amabilis, Vrindlijk, beleefd, vol deugd en kunste.*

(Jan van der Noot, *Lofsang van Braband*, 1578)

Het gedicht 'fC Den Bosch' van Ef Leonard leent zich uitstekend om door de jongens en de meisjes per regel te worden voorgelezen. Ik laat de jongens beginnen, alle jongens staan op en scanderen de eerste versregel, en gaan weer zitten. Hierop antwoorden de meisjes enzovoorts.

fC Den Bosch

*ze vallen steeds in golven aan
maar zoals ze die bal toch aaien
ik zit me vreselijk op te naaien
heleen zegt: stel je niet zo aan*

*een tegenstander krijgt ruim baan
weet in mijn hart paniek te zaaien
ik zie de bal het doel indraaien
terwijl de keeper stom blijft staan*

*ik smijt een asbak naar de buis
zij zegt: driftkikker, net je vader
ik stap naar binnen door het gruis
een scherf doorsnijdt mijn halsslagader*

*maar hoe ik ook bloed, mijn hemd zit onder
ik geef die keeper op zijn donder*

Een aantal gedichten laat ik eerst 'gewoon' voorlezen en dan vraag ik om het gedicht nogmaals te lezen maar dan in het dialect. Ik probeer verschillende dialecten aan bod te laten komen. De modernere gedichten laat ik met dynamische accenten voorlezen. Ik laat andere leerlingen invallen bij bepaalde zinsneden.

Alle leerlingen komen vroeg of laat aan de beurt. De schroom om voor de klas een gedicht voor te dragen, vervalt al vlug. Ik laat de leerling(en) ook net zo lang het gedicht voorlezen tot ik het goed vind. Ik probeer over te brengen dat gedichten pas leven als je ze uitsprekt. Dat ogenschijnlijk saaie, niet interessante gedichten heel mooi kunnen klinken. Dat sommige gedichten beelden opleveren die jij heel erg mooi kunt vinden, terwijl jouw buurman je voor gek verklaart.

De leerlingen krijgen de twee volgende opdrachten als huiswerk.

- Kies van bovenstaande gedichten over Brabant en Den Bosch het gedicht dat je het meeste aanspreekt. Bespreek in 15 regels waarom het gedicht je aanspreekt. (Je mag ook elders een ander gedicht over Brabant of Den Bosch zoeken en dat bespreken. Neem het gedicht wel over.)
- Schrijf een gedicht over je woonplaats of geboorteplaats. Of schrijf een gedicht over je geboorteprovincie of over de provincie waar je nu woont. Je hebt allerlei mogelijkheden: bepaald gebouw, ouderlijk huis, natuur, historische gebeurtenis, festiviteiten zoals carnaval, uitgaan, een bepaalde plek enzovoorts.

De eigen gedichten worden voorgelezen en soms kiezen we er een voor in de reader. Zoals deze, van Annemarie van de Biggelaar:

Liempde

*Laat Amsterdam roemen op schoonheid en pracht,
op straten en pleinen, op brug en op gracht.
Wij minnen ons dorpke, daar hebben we onz' woon,
wij minnen ons Liempde, wij vinden het schoon.*

*Zijn akker en velden verrukken het oog,
en Canada's rijzen als nergens zo hoog.
Laat anderen maar spreken van Liempde met hoon,
wij minnen ons Liempde, wij vinden het schoon.*

*Wij kennen elkander en spreken van Jan,
van Piet en van Mieke, wij noemen geen 'van',
en vader zijn voornaam zal duiden de zoon;
wij minnen ons Liempde, wij vinden het schoon.*

*De kronk'lende Dommel, de beemden bevrucht
en talrijk zijn d'oudjes, gezond is de lucht.
De kinderen zijn speelziek en blozend hun koon;
wij minnen ons Liempde, wij vinden het schoon.*

*Wij minnen elkander en hangen aaneen,
wie vroeg is vertrokken, komt oud weer hierheen.
De klomp is in ere de ploeg geeft haar loon,
wij minnen ons Liempde, wij vinden het schoon.*

Literatuur

A. van Assche (red.), *Karakters en personages in de literatuur*, Leuven/Amersfoort, Acco, 1989.